

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ ПРОЯВУ АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Сучасне суспільство переживає період, що супроводжується перетворенням суспільних відносин, які викликають не лише позитивні, але й негативні зміни в різних сферах соціального життя, сприяючи при цьому появі різних відхилень в особистісному розвитку та поведінці людей. Серед них особливу тривогу викликає агресія.

Найгостріше проблема агресії постає у підлітковому віці, що пов'язано з його складністю. Адже, в підлітковому віці не тільки відбувається докорінна перебудова раніше складених психологічних структур, але виникають новоутворення, закладаються основи свідомої поведінки, вимальовується загальна спрямованість і формування моральних уявлень та установок.

Проблема агресії підлітків, яка торкається суспільства в цілому, викликає глибоку турботу як педагогів так і батьків. У зв'язку з цим для сучасного етапу розвитку українського суспільства пріоритетним є курс на формування підростаючого покоління з активною життєвою позицією, здатного до особистісного волевиявлення у неагресивний, толерантний спосіб. Саме тому, у психолого-педагогічній науці особливу актуальність набули експериментальні дослідження, спрямовані на пошук засобів попередження та зменшення проявів агресії у дітей підліткового віку.

У вітчизняній психології проблема агресії висвітлена в працях Б.С. Братуся, С.М. Єніколопова, Л.Ю. Іванової, А.А. Налчаджяна, Н.О. Ратінової, А.О. Реана, Т.Г. Рум'янцевої, І.О. Фурманова, О.В. Хреннікова. При цьому вітчизняні дослідники розглядають агресивного суб'єкта як такого, що інтегрує в собі внутрішні та зовнішні впливи, тоді як зарубіжні науковці (А. Бандура та Р. Уолтерс, Г. Паренс, Дж. Паттерсон, М. Раттер, А. Фройд) зосереджують увагу на пошуку окремих детермінант прояву агресії.

Саме в підлітковому віці посилюється ймовірність появи агресивних форм поведінки, які набувають характеру усталених патернів. Тим більше, що шкільна практика засвідчує: агресія є розповсюдженим явищем серед підлітків і не обмежується її проявами лише делінквентними особами.

Для діагностики гендерних відмінностей прояву агресії в процесі спілкування та взаємодії підлітків в групі однолітків нами були використанні

наступні методики: опитувальник Басса-Дарки та проєктивна методика «Кінетичний малюнок сім'ї». У експериментальному дослідженні було задіяно 24 учні 8-А і 8-Б класів (з них 10 юнаків та 14 дівчат) запорізького НВК №60.

Серед досліджуваних хлопчиків перше місце за рівнем виявленості посідає фізична агресія, друге – вербальна, третє – негативізм, четверте – роздратованість, п'яте – непряма агресія. У дівчаток перше місце посідає вербальна агресія, друге – роздратування, третє – фізична агресія, четверте – негативізм, п'яте – непряма агресія. У дівчаток порівняно з хлопчиками меншою мірою виявляються фізична агресія і негативізм, а більшою – непряма агресія та роздратованість.

Для агресивних підлітків характерна несприятлива сімейна атмосфера. У малюнках агресивних підлітків значно частіше, ніж у їхніх однолітків, відсутній батько. Двоє учнів намалювали батька на іншому боці аркуша. На малюнку однієї з дівчаток батько залишає кімнату із сумкою в руках. В індивідуальній бесіді з дівчинкою ми виявили, що її батьки вже кілька років розлучені. Типовими для агресивних підлітків є такі малюнки: батько читає газету або дивиться телевізор, матір готує їжу на кухні, діти – осторонь. На деяких малюнках кількість предметів меблів значно більша, ніж кількість членів сім'ї. В індивідуальних бесідах підлітки з високим рівнем агресивності вказують на конфлікти в сім'ї, напружені стосунки з батьками. Підлітків не задовольняє те, що батьки ображають їх та один одного, мало цікавляться їхніми справами, не розуміють їхніх інтересів та захоплень.

Для дітей із низьким рівнем агресивності, навпаки, характерна сприятлива сімейна атмосфера. У їхніх сім'ях домінує атмосфера любові, довіри, взаєморозуміння, турботи.

Вищезазначені результати психодіагностичного обстеження допомогли нам виявити психологічні особливості агресивності дітей підліткового віку, які полягають у співвідношенні видів агресії. Провідне місце в агресивному поведінковому патерні посідає вербальна агресія, далі йде фізична. До основних факторів, що сприяють виникненню агресивних тенденцій підлітків на сучасному етапі розвитку суспільства можна віднести сімейні конфлікти, напружені стосунки з батьками, вчителями, взаємини з однолітками та, безперечно, засоби масової інформації.